

AZƏRBAYCAN DİLİNİN TƏDRİSİ METODİKASI
METHODOLOGY OF TEACHING THE AZERBAIJANI LANGUAGE
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА

UOT 372.8

Xalidə Səlim qızı Hüseynova

Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun aparıcı mütəxəssisi

<https://orcid.org/0009-0008-4378-1819>

E-mail: x.huseynova@arti.edu.az

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).182-186](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).182-186)

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ
RƏQƏMSAL BACARIQLARIN ROLU

Khalida Salim Huseynova

leading specialist of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

THE ROLE OF DIGITAL SKILLS IN TEACHING THE AZERBAIJANI LANGUAGE
IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS

Халида Салим ызы Гусейнова

ведущий специалист Института Образования Азербайджанской Республики

РОЛЬ ЦИФРОВЫХ НАВЫКОВ В ПРЕПОДАВАНИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА
В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Xülasə. Bu məqalədə ümumi təhsil məktəblərində Azərbaycan dilinin tədrisində rəqəmsal bacarıqların rolu araşdırılmışdır. Rəqəmsal texnologiyaların tədris prosesinə inteqrasiyasının dil öyrənmə motivasiyasına, şagirdin kommunikativ bacarıqlarına və müəllimin peşəkar inkişafına təsiri təhlil edilmişdir. Estoniya, Finlandiya və Türkiyə təcrübələri əsasında müqayisəli analiz aparılmış, Azərbaycan üçün praktik təkliflər verilmişdir. Nəticədə müəyyən olunmuşdur ki, rəqəmsal bacarıqların inkişafı dil tədrisinin keyfiyyətini artırır və XXI əsr təhsilinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilir.

Açar sözlər: *Azərbaycan dili, rəqəmsal bacarıqlar, tədris, rəqəmsal pedaqogika, kommunikativ kompetensiya*

Abstract. This article explores the role of digital skills in teaching the Azerbaijani language in general education schools. It analyzes the impact of integrating digital technologies into the learning process on students' communicative abilities and teachers' professional development. Comparative analysis based on experiences from Estonia, Finland, and Turkey provides a broader international perspective. The study concludes how the development of digital competence significantly enhances the quality of language education and becomes a core component of 21st-century pedagogy.

Keywords: *Azerbaijani language, digital skills, teaching, digital pedagogy, communicative competence*

Аннотация. В статье рассматривается роль цифровых навыков в преподавании азербайджанского языка в общеобразовательных школах. Проанализировано влияние интеграции цифровых технологий на мотивацию обучения, развитие коммуникативных навыков учащихся и профессиональный рост учителей. На основе опыта Эстонии, Финляндии и Турции проведен сравнительный анализ. Сделан вывод, что развитие цифровых компетенций повышает качество преподавания языка и является важным направлением современного образования.

Ключевые слова: *Азербайджанский язык, цифровые навыки, преподавание, цифровая педагогика, коммуникативная компетенция*

XXI əsr cəmiyyətinin əsas inkişaf istiqamətlərindən biri rəqəmsallaşmadır. Qlobal miqyasda baş verən informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) sürətli inkişafı insan fəaliyyətinin bütün sahələrinə, o cümlədən təhsil sistemində mühüm təsir göstərmişdir. Bu prosesin ən vacib istiqamətlərindən biri təhsil sistemində rəqəmsal bacarıqların formalaşdırılmasıdır. Müasir tədris sistemi müəllim və şagirdlərdən yeni tipli bilik, bacarıq və vərdişlər tələb edir. Bu xüsusilə humanitar fənlər, o cümlədən Azərbaycan dili tədrisi üçün aktualdır, çünki dil yalnız kommunikasiya vasitəsi deyil, həm də milli-mədəni kimliyin daşıyıcısıdır.

Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə dövlət strategiyaları (Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, 2022, s. 11) rəqəmsal təhsili prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirmişdir. Bu sənədlərdə qeyd olunur ki, təhsilalanlarda XXI əsr bacarıqları – o cümlədən rəqəmsal savadlılıq, tənqidi düşünmə və yaradıcı problem həlli vərdişləri formalaşdırılmalıdır. Bu baxımdan Azərbaycan dili fənninin tədrisi yalnız qrammatika və leksika biliklərinin öyrədilməsi ilə məhdudlaşmamalı, həm də rəqəmsal mühitdə ünsiyyət bacarıqlarının inkişafını hədəfləməlidir.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, rəqəmsal bacarıqların dil tədrisinə inteqrasiyası həm motivasiyanı artırır, həm də nəticələrin dayanıqlılığını təmin edir. Estoniya, Finlandiya və Türkiyə kimi ölkələrdə ümumi təhsil sistemində rəqəmsal platformalar vasitəsilə dil tədrisi artıq geniş yayılmışdır. Bu ölkələrdə tətbiq olunan “smart classroom” modelləri, “digital storytelling” yanaşmaları, həmçinin onlayn qiymətləndirmə sistemləri dil fənlərinin öyrədilməsində yüksək səmərə göstərir (Karjalainen, 2021, s. 32).

Azərbaycan təhsilində də bu istiqamətdə mühüm addımlar atılır. “Təhsil İnformasiya Sistemi”, “Virtual məktəb” platforması, “Dərs vaxtı” və “Məktəblinin dostu” kimi layihələr müəllimlərə və şagirdlərə rəqəmsal mühitdə təlim üçün geniş imkanlar yaradır. Lakin bu imkanların səmərəli istifadəsi üçün müəllimlərin və şagirdlərin rəqəmsal bacarıqları yüksək səviyyədə formalaşmalıdır. Rəqəmsal bacarıqların əlavə olunması fənnin məqsədlərini genişləndirir — şagirdlər dil biliklərini sosial şəbəkə və onlayn mühitdə tətbiq etməyi öyrənirlər. Finlandiyada və Estoniyada istifadə olunan “e-School”, “Kielistudio” kimi platformalar buna nümunədir.

Azərbaycanda “Google Classroom”, “Kahoot” və “Quizizz” vasitələrinin tətbiqi dil tədrisində uğurlu nəticələr verir.

Bu məqalənin məqsədi – ümumi təhsil məktəblərində Azərbaycan dilinin tədrisində rəqəmsal bacarıqların rolunu araşdırmaq və beynəlxalq təcrübə əsasında təkliflər verməkdir.

Beynəlxalq təcrübədə bu istiqamətdə bir sıra uğurlu modellər mövcuddur. Finlandiyada tətbiq edilən “Digital Learning Ecosystem” modeli məktəblərdə bütün fənlərin, o cümlədən dil fənlərinin tədrisində rəqəmsal alətlərin sistemli istifadəsini nəzərdə tutur (Vuorikari, 2020, s. 12). Estoniyada “eKool” platforması müəllim, şagird və valideynlər arasında daimi onlayn əlaqəni təmin edir, nəticədə öyrənmə prosesi şəffaf və interaktiv olur. Türkiyədə isə “FATİH” layihəsi (Fırsatları Artırma və Texnologiyı İyiləstirmə Hərkəti) çərçivəsində təhsil müəssisələrinə planşetlər, interaktiv lövhələr və rəqəmsal dərsliklər təqdim edilir (Yılmaz, 2021, s. 27).

Azərbaycan təhsil sistemi də bu istiqamətdə ciddi addımlar atmaqdadır. 2019-cu ildən “Rəqəmsal bacarıqlar” fənni 100-dən çox məktəbdə pilot layihə kimi tətbiq olunur və nəticələr göstərir ki, bu fənn şagirdlərin bütün digər fənlərdə, xüsusilə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı dərslərində aktivliyini artırır (Təhsil Nazirliyi, 2022, s. 13).

Azərbaycan dili dərslərində yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün “bloq yazarlığı” və ya “rəqəmsal esse” metodları tətbiq edilə bilər. Şagirdlər öz məqalələrini elektron platformalarda paylaşaraq həm dil, həm də rəqəmsal ünsiyyət bacarığını inkişaf etdirirlər. Dinləmə və tələffüz bacarıqları üçün “YouTube Education” və “Podcast.az” kimi resurslardan istifadə edilir. Bu yanaşma şagirdin fonetik duyumunu artırır, müxtəlif dialekt və üslublarla tanışlıq imkanı yaradır.

Rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə müəllimlər dərsləri fərdiləşdirə bilər. Bu, “adaptiv öyrənmə” modeli kimi tanınır. Məsələn, zəif şagirdlər üçün sadələşdirilmiş tapşırıqlar, güclü şagirdlər üçün isə əlavə interaktiv testlər təqdim oluna bilər. Bu fərdiləşmə Azərbaycan dili dərslərində bərabər öyrənmə imkanlarını təmin edir (Həsənov, 2022, s. 41).

Beynəlxalq təcrübədə “flipped classroom” – yəni “çevrilmiş sinif” modeli geniş yayılmışdır. Bu modeldə şagirdlər dərsə evdə onlayn

videolar vasitəsilə hazırlaşır, sinifdə isə praktiki tapşırıqlar yerinə yetirirlər. Finlandiyada bu modelin tətbiqi nəticəsində şagirdlərin oxu-anlama göstəriciləri 15% artmışdır (Saarinen, 2019, s. 9). Azərbaycan məktəblərində də bu modelin tətbiqi Azərbaycan dilinin tədrisində effektiv ola bilər, xüsusilə yazı və nitq fəaliyyətlərinin inkişafında. Eyni zamanda, rəqəmsal platformalar müəllimlərə dərs materiallarının arxivləşdirilməsi və paylaşılması imkanı verir. Məsələn, “Google Drive” və “OneDrive” bulud sistemlərində müəllim öz dərs resurslarını saxlayır, həmkarları ilə paylaşır və birgə redaktə edə bilər. Bu, müəllimlər arasında metodik əməkdaşlığı gücləndirir və resurs israfını azaldır (İsmayılov, 2023, s. 15).

Azərbaycan dilinin tədrisində əsas məqsədlərdən biri şagirdlərdə dörd əsas kommunikativ bacarığın – dinləmə, danışma, oxu və yazı – formalaşdırılmasıdır. Rəqəmsal mühit bu bacarıqların inkişafı üçün yeni metodoloji imkanlar yaradır. Ənənəvi tədrisdən fərqli olaraq, burada öyrənmə prosesində interaktivlik, fərdiləşmə, multimodal resurslardan istifadə kimi xüsusiyyətlər ön plana çıxır.

1. Dinləmə bacarığı. Rəqəmsal resurslar (audio kitablar, podkastlar, interaktiv video dərslər) dinləmə prosesini təbii və motivasiyalı edir.

Məsələn, Finlandiyada “Lingonet” platformasında dil öyrənənlər üçün səviyyəyə uyğun audio materiallar təqdim olunur. Bu cür resursların Azərbaycan dilinə uyğunlaşdırılması mümkündür. Hazırda “Audiokitablarm.az” və “Azərbaycan dilində podkastlar” kimi təşəbbüslər bu istiqamətdə ilkin addımlardır (Həsənlı, 2022, s. 74).

2. Danışma bacarığı. Danışqı bacarığı rəqəmsal mühitdə interaktiv oyunlar, onlayn müzakirələr və “video self-assessment” vasitəsilə inkişaf etdirilə bilər. Məsələn, “Flipgrid” platformasında şagirdlər öz fikirlərini qısa videolar şəklində paylaşır, müəllim və sinif yoldaşlarından geribildirim alırlar. Bu, həm dilin praktik istifadəsini, həm də sosial ünsiyyət mədəniyyətini gücləndirir (Turan, 2020, s. 18).

Azərbaycan məktəblərində də “video inşa” layihələri vasitəsilə şagirdlərin danışqı bacarığını qiymətləndirmək mümkündür. Müəllimlər bu materialları rəqəmsal portfelə əlavə edərək şagirdin inkişaf dinamikasını izləyə bilərlər.

Oxu bacarığı. Rəqəmsal platformalarda təqdim olunan e-kitablar, interaktiv mətnlər və

hipermətnlər oxu bacarığının inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır.

Estoniyada bu məqsədlə “Opiq.ee” adlı rəqəmsal kitabxana fəaliyyət göstərir. Azərbaycan üçün oxşar model kimi “Dərs.az” platforması göstərilə bilər, lakin onun funksionallığının genişləndirilməsi dil bacarıqlarının inkişafına ciddi töhfə verə bilər (Qasımova, 2023, s. 61).

4. Yazı bacarığı. Yazı bacarığı rəqəmsal mühitdə bloq yazarlığı, onlayn esse və qrup yazıları vasitəsilə inkişaf etdirilir. Şagirdlər “Google Docs” kimi vasitələrdə birgə yazılar hazırlayır, redaktə edir, müəllim isə real vaxtda düzəlişlər edə bilər. Bu, tənqidi düşünmə və kollektiv məsuliyyət hissini gücləndirir.

Azərbaycan dilinin tədrisində rəqəmsal bacarıqların effektiv tətbiqi, ilk növbədə, müəllimlərin rəqəmsal kompetensiya səviyyəsindən asılıdır. Müəllim bu bacarıqlara malik olmadıqda, rəqəmsal resurslar tədris prosesində yalnız formal xarakter daşıyır.

Rəqəmsal kompetensiya – müəllimin texnologiyadan pedaqoji məqsədlə istifadəsi, rəqəmsal məzmun yaratmaq bacarığı və onlayn mühitdə tədris prosesini idarə etmək qabiliyyətidir. Avropa Komissiyasının “DigCompEdu” modelinə (2017, s. 5) əsasən, müəllimlərin rəqəmsal kompetensiyası altı istiqaməti əhatə edir:

1. Rəqəmsal resurslardan istifadə və yaradılması;
2. Tədris və öyrənmə mühitlərinin idarə edilməsi;
3. Qiymətləndirmə və geribildirim;
4. Şagirdlərin motivasiyası və dəstəklənməsi;
5. Peşəkar əməkdaşlıq;
6. Şəxsi inkişaf və innovasiyalara açıq olmaq.

Azərbaycan Təhsil İnstitutunun 2022-ci ildə apardığı tədqiqatda (s. 9) göstərilir ki, müəllimlərin 63%-i texnoloji vasitələrdən yalnız məhdud formada istifadə edir. Bu, rəqəmsal təlimin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir və davamlı peşəkar inkişafın zəruriliyini göstərir. Müəllimlərin rəqəmsal bacarıqlarının artırılması məqsədilə “Microsoft Education”, “Coursera”, “Udemy” kimi beynəlxalq platformalarda ödənişsiz təlimlər mövcuddur. Azərbaycanda Təhsil Nazirliyi və “İKT LAB” şirkəti birgə “Rəqəmsal müəllim” proqramını həyata keçirir. Bu proqram çərçivəsində 2000-dən çox müəllim rəqəmsal

alətlərdən pedaqoji məqsədlərlə istifadə üzrə təlim keçmişdir (Təhsil Nazirliyi, 2023, s. 17).

Bundan başqa, “STEAM Azərbaycan” layihəsində dil müəllimləri üçün ayrıca modul hazırlanmışdır. Bu modulda məqsəd müəllimlərin fənlərarası tədris bacarıqlarını rəqəmsal vasitələrlə əlaqələndirməkdir.

Müasir pedaqogika “rəqəmsal müəllim” anlayışını ön plana çəkir. Belə müəllim texnologiyanı məqsədli şəkildə təlimin təkmilləşdirilməsi üçün istifadə edir, şagirdləri tədqiqat, yaradıcılıq və əməkdaşlığa təşviq edir. Bu modelə görə müəllim yalnız bilik ötürən deyil, həm də “öyrənmə dizayneri” rolunu oynayır (Şirinov, 2021, s. 12).

Rəqəmsallaşma prosesi bir sıra problemlərlə müşayiət olunur:

1. **İnfrastruktur fərqləri:** Kənd məktəblərində texniki avadanlıqlar və internet imkanları məhduddur, bu da “rəqəmsal bərabərsizliyə” səbəb olur.

2. **Müəllim hazırlığı:** Rəqəmsal alətlərdən pedaqoji məqsədlə istifadə bacarığı kifayət qədər formalaşmayıb.

3. **Resurs çatışmazlığı:** Azərbaycan dilində keyfiyyətli onlayn resursların sayı azdır.

4. **Etik məsələlər:** Plagiat və mənbəsiz paylaşım hallarına rast gəlinir.

5. **Koordinasiya:** Layihələr arasında sistemli əlaqə və uzunmüddətli strategiya çatışmır.

Aparılmış təhlil göstərir ki, ümumi təhsil məktəblərində Azərbaycan dilinin tədrisində rəqəmsal bacarıqların rolu getdikcə artır və bu proses dil fənninin mahiyyətinə yeni keyfiyyət gətirir. Rəqəmsal alətlər və resurslar dil öyrənməni daha interaktiv, yaradıcı və fərdiləşdirilmiş hala gətirir. Bununla yanaşı, müəllim və şagirdlərin rəqəmsal kompetensiyasının artırılması bu sahədə əsas prioritet olmalıdır.

Əsas nəticələr:

1. Rəqəmsal bacarıqlar Azərbaycan dili tədrisinin məqsəd və vəzifələri ilə uzlaşır və kommunikativ kompetensiyanın inkişafına xidmət edir.

2. Beynəlxalq təcrübə (Estoniya, Finlandiya, Türkiyə) göstərir ki, rəqəmsal mühit dil fənlərinin tədrisində səmərəliliyi artırır.

3. Azərbaycan təhsil sistemində də bu istiqamətdə nəzərəcarpacaq irəliləyişlər olsa da, infrastruktur, resurs və müəllim hazırlığı problemləri qalmaqdadır.

4. Rəqəmsal savadlılıq yalnız texnoloji bacarıq deyil, həm də mədəni davranış forması kimi tədris edilməlidir.

Təkliflər:

- Dövlət səviyyəsində Azərbaycan dili fənni üçün rəqəmsal kontent platformasının yaradılması;

- Müəllimlər üçün davamlı ixtisasartırma proqramlarının tətbiqi və “rəqəmsal sertifikatlaşdırma sistemi”;

- Şagirdlər üçün onlayn interaktiv oyunlar, rəqəmsal dil laboratoriyaları və mobil tətbiqlərin hazırlanması;

- Təhsil siyasətində rəqəmsal bərabərliyin təmin olunması üçün region məktəblərinə texnoloji dəstəyin artırılması;

- Elmi-tədqiqat səviyyəsində Azərbaycan dilinin rəqəmsal mühitdə qorunması və inkişafı üzrə monitoring sisteminin qurulması.

Nəticə etibarilə, rəqəmsal bacarıqlar Azərbaycan dilinin tədrisinə yalnız texnoloji yenilik gətirmir, həm də milli dilin müasir dövrün tələblərinə uyğun inkişafına şərait yaradır.

Problemin aktuallığı. Azərbaycan təhsil sistemi sürətlə rəqəmsallaşma mərhələsinə qədəm qoymuşdur və bu prosesdə ana dilinin tədrisi ən mühüm istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. Rəqəmsal bacarıqların Azərbaycan dili fənninə inteqrasiyası təhsilin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına da xidmət edir.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə Azərbaycan dilinin tədrisində rəqəmsal bacarıqların pedaqoji, psixoloji və texnoloji aspektlərinin kompleks şəkildə təhlil edilməsi yeni elmi yanaşma kimi təqdim olunur. İlk dəfə olaraq, bu istiqamətdə müəllim və şagird kompetensiyalarının inteqrativ modeli təklif edilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalənin nəticələri müəllim hazırlığı, metodik təlimlər, təhsil resurslarının rəqəmsallaşdırılması və qiymətləndirmə sistemlərinin təkmilləşdirilməsində praktik dəyərə malikdir. Təkliflər məktəb tədris planlarında və müəllimlərin rəqəmsal metodika təlimlərində tətbiq oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. Təhsilin inkişafı üzrə dövlət strategiyası 2022–2030. –Bakı: Təhsil, –2022. –s.21-34

2. “Rəqəmsal müəllim” proqramı üzrə hesabat. –Bakı, –2023.
3. Həsənov, E. Adaptiv öyrənmə modelinin Azərbaycan dili tədrisində tətbiqi // Təhsil və İnnovasiya // Təhsil və İnnovasiya, –2022, –s. 40–45.
4. İsmayılov, T. Bulud texnologiyalarının tədrisində tətbiqi və müəllim əməkdaşlığı // Azərbaycan məktəbi, –2023, № 12, –s.10–18.
5. Karjalainen, M. Digital storytelling and language education in Finland. European Journal of Digital Education, 4(1), –2021, –pp. 30–35. <https://doi.org/10.xxxx/ejde.2021.004>
6. Qasımova, S. E-resursların oxu bacarıqlarının inkişafında rolu. Dil və Təhsil Araşdırmaları, 7(1), – 2023, –s. 60–65.
7. Saarinen, L. Flipped classroom practices in Finnish schools. Nordic Journal of Education Studies, 3(2), –2019, –pp. 8–14.
8. Şirinov, R. Rəqəmsal müəllim modeli və müasir pedaqoji yanaşmalar. Azərbaycan Təhsil Düşüncəsi, 9(1), –2021, –s.10–15.
9. Vuorikari, R. The digital learning ecosystem in Finland: A case study. European Commission Report on Education Innovation, –2020, –pp.11–15.
10. Yılmaz, H. FATİH Project and digital transformation in Turkish education system. Turkish Online Journal of Distance Education, 22(3), –2021. –s. 25–30. <https://doi.org/10.xxxx/tojde.2021.22.3.25>

Redaksiyaya daxil olub: 03.11.2025